

Зовнішні аспекти формування комунікативної компетенції

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті зааналізовано зовнішні аспекти формування комунікативної компетенції під час вивчення іноземної мови; виокремлено та послідовно розглянуто соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-лінгвістичні, соціально-психологічні та соціально-культурні фактори формування соціально-культурної компетенції.

Ключові слова: комунікативна компетенція, соціокультурні аспекти формування комунікативної компетенції.

Abstract: The article analyzed external aspects of communicative competence when learning a foreign language; allocated and consistently considered the socio-political, socio-economic, socio-linguistic and socio-psychological and socio-cultural factors of the social and cultural competence.

Keywords: communicative competence, social and cultural aspects of communicative competence.

Сьогодні прогрес науки й техніки вимагає від фахівців усіх галузей народного господарства не тільки професійних знань високої якості, але й компетенції, вмінь спілкуватися з колегами іноземною мовою. Інтеграція та глобалізація інформаційних і культурних процесів зумовлюють потреби модернізації освітньої системи України та розробки концептуальних її основ. Сучасна концепція мовного навчання стверджує, що вивчення іноземних мов і їхньої структури не повинно йти у відриві від людини як носія мови, від її свідомості як мовної особистості.

Викладання іноземних мов є невід'ємним аспектом історичного розвитку і підпорядковано певним закономірностям. Тут спостерігаються еволюційні процеси і революційні стрибки, які на практиці пов'язують із реформами. Так в I пол. XX ст. мали місце перевага так званого граматико-перекладного метода викладання іноземних мов. Тоді основною метою було знання структури і системи мови, що вивчається її граматикую. При чому саме граматичне знання прирівнювалося до володіння іноземною мовою. Знання ототожнювалося насамперед із розвитком мовної теорії, зіставного мовознавства, теорії перекладу, граматико-перекладних студій, письмових джерел інформації, домінуванням читання як виду мовної діяльності [3, с. 19].

Німецький методист Фридрих Деннісхауз класифікує цей період як I етап і відповідно як першу реформу в методиці викладання іноземних мов. Початок II пол. XX ст. проявився у висуненні на перший план практичних цілей, усного мовлення як виду мовної діяльності, прямих методів навчання. Цю зміну методичних орієнтацій у викладанні іноземних мов схематично можна зобразити мовними формулами типу:

I етап – навчання мові;

II етап – вивчати мову як засіб спілкування, починаючи з 60-х років і особливо у 70-і роки превалював комунікативний підхід у викладанні іноземних мов, який визначався цільовою формулою – навчати спілкуванню іноземною мовою [3, с. 19].

Основною метою вивчення іноземної мови є формування одного із аспектів комунікативної компетенції – соціокультурного. Метою статті є розгляд зовнішніх аспектів, серед яких чільне місце посідають фактори соціальні.

Розгалуженість сучасних соціальних відносин спричиняє необхідність вилучення з їхньої сукупності окремих груп факторів: соціально-політичних, соціально-економічних, соціально-лінгвістичних, соціально-психологічних, соціально-культурних. Розглянемо окремо ці групи факторів.

1. Соціально-політичні фактори – це рівень і характер політичних відносин країни рідної мови і країни мови, що вивчається; історичне коріння, сучасний стан і перспективи цих відносин; можливості здійснення контактів громадян двох країн на приватному, громадському та державному рівнях. Вважаємо, що останній фактор є впливовим і зумовлює наявність або відсутність мотиваційної готовності до вивчення тієї чи іншої мови в сучасних умовах.

2. Соціально-економічні фактори – це рівень і характер торгівельно-економічних зв'язків двох країн, кількість і професійні ознаки робітничих місць, що вимагають знання тієї чи іншої іноземної мови. Не потребує розгорнутої аргументації думка про те, що цей фактор в умовах сьогодення все впевненіше посідає передові позиції і все частіше спричиняє вибір тієї чи іншої мови як предмет вивчення.

3. Соціально-лінгвістичні фактори – це кількісний та якісний склад носіїв мови, які постійно чи тимчасово проживають у країні рідної мови; аналогічні характеристики співвітчизників, які володіють у тій чи іншій мірі мовою, що вивчається; генетичні та типологічні особливості рідної мови і мови, що вивчається в плані їхньої близькості або віддаленості одна від одної; наявність або відсутність графічного бар'єру в оволодінні мовою, що вивчається.

4. Соціально-психологічні фактори – це престижність володіння мовою, що вивчається; сила упевненості в побутовій думці громадян країни рідної мови щодо надзвичайної складності оволодіння тією чи іншою мовою; ступінь близькості / віддаленості національних менталітетів носіїв відповідних мов; психологічний фон відносин носіїв цих мов, що складається історично або кон'юнктурно. У наш час виявляє себе складна діалектика розвитку тенденцій відносин представників різних народів, носіїв різних мов. З одного боку, знаменням часу є подолання багаторічних перешкод у цих відносинах. Перенесення акценту на загальнолюдські цінності. З іншого боку, відомі радикальні зміни в житті ряду країн, зникнення колишніх і виникнення нових держав спричиняють певні складності в міжнаціональних відносинах. Обидві ці тенденції, як свідчать факти, впливають на відношення як до іноземних мов, так і до їх носіїв, що відбивається і на популярності вивчення тієї чи іншої мови.

5. Соціально-культурні фактори – це рівень і характер культурних зв'язків, їхня історія, сучасний стан і перспективи; традиції, сучасний стан і пануючі тенденції у викладанні іноземних мов; організаційно-методичні аспекти цього викладання; наявність іншомовних джерел усної і писемної інформації, їх доступність [1, с. 86].

У зв'язку з останнім фактором звертає на себе увагу експансія новітніх засобів передачі інформації – супутникового й кабельного телебачення, відеокасет, мікрокомп'ютерів, мультимедіа (тобто апаратного і комп'ютерного програмного забезпечення, що дозволяє передавати інформацію різними способами, а саме за допомогою відеозображення, фотографій, звуку, мультиплікації, тексту і графічного зображення на екрані дисплею). Сьогодні підручник іноземної мови все більше втрачає форму традиційної книги і все частіше постає у вигляді лінгафонних записів, аудіовізуальних і кінокурсів, комп'ютерних програм і контрольно-навчальних пристроїв. З цього приводу з'являються прогнози щодо витіснення книги новими технічними засобами передачі та зберігання інформації. Однак, втративши монопольну позицію в цій сфері, книга залишається душею сучасної системи комунікації. Це узгоджується з результатами сучасних досліджень і експериментів, що підтверджують незаперечність ролі друкованих дидактичних засобів викладання іноземних мов та ілюзорність загрози книзі з боку новітньої техніки. З іншого боку, спеціалісти прогнозують підвищення ролі технічних засобів навчання, в тому числі у зв'язку з переходом навчання в самонавчання, а також можливість виникнення нових засобів у майбутньому.

Висловлення методистів-теоретиків і викладачів-практиків щодо порівняльних чеснот підручника-книги або підручника-комп'ютерної програми запевняють у тому, що тут має місце досить серйозний розбіг у поглядах. І це не дивно, адже ця проблема не така проста, як може здатися на перший погляд (комп'ютер, безперечно, відкриває дійсно небачені можливості для індивідуалізації процесу оволодіння мовою, в тому числі при самостійному її вивченні). Серед питань, що найчастіше обговорюються у цьому зв'язку, такі: визначення основних дидактичних функцій комп'ютера щодо вивчення іноземної мови; вивчення ролі й місця комп'ютера в оволодінні студентами різними видами мовленнєвої діяльності; можливість оволодіння мовою тільки за допомогою комп'ютера. Цілком зрозуміло, що розв'язання цих задач під силу тільки спілці методистів, лінгвістів, програмістів і кібернетиків за провідною роллю перших.

Взагалі проблема поєднання зусиль методистів і представників інших дисциплін є дуже актуальною з погляду на різноманітність внутрішніх і зовнішніх умов викладання і вивчення іноземних мов. Тому напрямки і ступінь інтеграції згаданих наук ми також відносимо до соціально-культурних факторів цього процесу. Тема взаємозв'язків методики та інших наук занадто широка і багатогранна, щоб бути предметом детального розглядання в даній роботі. Зазначимо лише традиційність і плідність співробітництва методистів і спеціалістів у галузі педагогіки навчання і

виховання, психології навчання, психолінгвістики, психології спілкування, загальної психології, етнопсихології, вікової психології; лінгвістики, книгознавства. Існують прогнози щодо: а) подальшого зближення лінгводидактики з психолінгвістикою, соціолінгвістикою, етнопсихолінгвістикою, етнографією комунікації, когнітологією; б) появи на засадах комплексних теоретичних і експериментальних досліджень креолізованих дисциплін; в) подальшого розвитку однієї з цих дисциплін – етнолінгводидактики – теорії навчання іноземної мови та культури народу-носія цієї мови; г) зміцнення зв'язків методики з когнітивною лінгвістикою і когнітивною психологією. Дуже важливим є те, що останній напрямок інтеграції наукових знань, як очікується, втілиться в переході до такої організації навчального процесу, коли акцент буде перенесено на творчу діяльність студентів, що допоможе їм у майбутньому самостійно здобувати знання і розвивати необхідні вміння і навички, а це у свою чергу, набуває особливого значення в сучасних умовах стрімкого розвитку суспільного пізнання [1, с. 87].

Отже, викладання і вивчення іноземних мов є складним і багатоаспектним процесом, що вимагає комплексного підходу до розв'язання проблем оптимізації цього процесу, тобто врахування як внутрішніх, так і зовнішніх факторів його здійснення. Отже, коли знання іноземної мови – це вимога часу, викладач має навчити студентів так, щоб вивчення іноземної мови та спілкування нею стало засобом інформації не тільки професійного характеру, а й відкрило безмежні горизонти для здобуття знань про культуру іншого народу. Мова – це не тільки дзеркало національної культури, як помітили Є. М. Верещагін та В. Г. Костомаров, але й соціально-психологічні характеристики народу [2, с. 15].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. С. Соціальні фактори викладання і вивчення іноземних мов на сучасному етапі розвитку суспільних відносин / Л. С. Азарова, О. В. Рябоконт // Вісник ВПІ. – 1997. – №4. – С. 86 – 88.
2. Верещагін Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагін, В. Г. Костомаров. – М., 1990. – 247 с.
3. Митрофанова О. Д. Преподавание русского языка как иностранного: вчера, сегодня, завтра / О. Д. Митрофанова // Русский язык, литература, культура в школе и вузе. – 2005. – №2. – С. 19.

Азарова Лариса Євстахіївна, докт.філол.н., професор, завідувач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: kmz2427@ukr.net

Azarova Larysa Yevstakhiyivna, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Linguistics Vinnytsia National Technical University, Vinnytsya, e-mail: kmz2427@ukr.net